

Kadın Düşmanlığı Fikri Gerçekte Neyi Anlatıyor?*

Eli Zaretsky

Çeviri: Çiğdem Taşkın Geçmen

Liza Featherstone, “mizojini” (kadın düşmanlığı) kavramının, sadece olmasa da özellikle feministler tarafından yaygın ama üzerine kafa yorulmadan, üstünkörü kullanılmasını sorgulamaktadır. Bu bir hayli cesaret gerektiren, önemli bir hamle. Konuyu, Featherstone’un sorduğu iki soruyu tekrar ele alarak genişletmek istiyorum: Öncelikle, mizojiniden kast edilen nedir? İkinci olarak, yetmişli yıllardan bu yana feminizmin tarihinde mizojininin yeri neresidir? Mizojininin anlamını açığa çıkaracak olan ve her biri birbirinden ayrı ele alınması gereken üç adımı seçik bir biçimde ortaya koyacağım ve sonrasında bu olgunun tarihsel rolünü ele alacağım.

Genellikle “mizojini”, cinsiyet temelli bir saygı duymama veya yanlış-tanıma (misrecognition) hâli anlamına gelir; diğer bir deyişle, kadınlara yönelik aleni bir şekilde takınılan kötü tutumları kapsar. Bu kullanımda kadın düşmanlığı, mizojini sözcüğünün Yunanca kökenlerindeki “kadın nefreti” anlamını yansıtan bir halk psikolojisi (folk psychology) terimi olarak işler. Mizojini kavramının bu kullanımı aynı zamanda, eyleme dönüştürülen bu nefretin ahlaki bir yanlış olduğuna da işaret eder. Benim görüşüme göre, terimin bu şekilde kullanılması, kültürümüzde yararlı bir ilerleme olmuştur. İnsanların tutumlarını değiştirmek, ortalıkta söylenebilecek şeyleri kısmen kısıtlamak (bu kısıtlama illa ki devlet aracılığıyla olmak zorunda değil), insanlığın ilerlemesi için esastır. Cervantes’in 1600’de yazılmış *Don Kişot*’unu okuyan herkes, tarihte engelli insanlarla, cücelerle vs. alay etmenin gayet kabul edilebilir olduğu dönemler yaşanmış olduğunu fark etmiştir fakat bu dönemler çoktan geride kaldı. Kadınlara yönelik aşağılayıcı hitaplar da aynı şekilde geride kalacak. Kadınların kabul edilemez biçimlerde karakterize edilmesi durumunu mizojini olarak niteleyerek başarılı şekilde tasvir etmeye iyi bir örnek, eski Avustralya Başbakanı Julia Gillard’ın mizojini hakkındaki meşhur konuşmasıdır. Bu konuşmada Gillard, kendisine “cadı” şeklinde hitap edilmesi, kürtajin “kolaya kaçmak” olarak tarif edilmesi ve ütü yapmanın kadın işi olarak yansıtılması örneklerini vermişti.

Mizojini kavramının halk psikolojisi çerçevesinde veya ahlaki bir kavram olarak kullanımı bir yandan olumlu olsa da, bizi fazla ileri götürmemektedir. Featherstone’un haklı bir biçimde belirttiği gibi, bu kullanım, müstakil mikro-etkileşimleri ve tutumları gereğinden fazla vurgularken, eşitsizliğe ve şiddete dayanak teşkil eden, olanak veren yapısal ve kurumsal düzen(leme)leri arka plana atmaktadır. Evet, Hillary Clinton’ın bileklerini “kalın” olarak nitelemek mizojinistik bir davranıştı fakat bu, 2016’daki

* **Orijinal Kaynak:** Zaretsky, Eli. (2019, December 31). “What Does the Idea of Misogyny Really Describe? A response to Liza Featherstone”. *Public Seminar*, **Link:** <https://publicseminar.org/essays/what-does-the-idea-of-misogyny-really-describe/>

Atıf Şekli: Zaretsky, Eli. (2020, Eylül 05). “Kadın Düşmanlığı Fikri Gerçekte Neyi Anlatıyor?”, Çev. Çiğdem Taşkın Geçmen. *sosyalbilimler.org*, **Link:** <https://sosyalbilimler.org/kadin-dusmanligi>

yenilgisi açısından Wall Street’le olan bağlantıları, Irak Savaşı’na destek vermesi ve savunuculuğunu yaptığı iç politikayla yaşam standartları yerle bir edilen Amerikan işçi sınıfını hakir görmesi kadar önemli değildi. Başka deyişle, seçmenin Hillary Clinton’a karşı çıkmak için makul ve cinsiyetinden bağımsız sebepleri olmuş olabilir.

Mizojini kavramının halk psikolojisi çerçevesinde veya ahlaki bir kavram olarak kullanımının kusurları, kadınlara karşı “kötü tutum”ların altında yatan toplumsal sistemi daha fazla gözler önüne serme ihtiyacına işaret etmektedir. Böylelikle, “mizojini”nin anlamını çözümlemekteki ikinci adım ortaya çıkmaktadır. Bu adım, mizojininin Featherstone’un ifadesiyle “bir dizi kötü tutum ve ahlaki yanlıştan ziyade, erkeklere kadınlar üzerinde iktidar temin eden sistemin [bir] infaz mekanizması” olduğunu ortaya koymaktır. Mizojini terimini kullanan feministler, “tutumların” veya “ahlaki yanlışların” arkasında kadınları zapturapt altına alan, güçten arındıran, ikincil rollere indirgeyen vs. bir sistemin yer aldığını ileri sürmektedir. Bu anlamda, kürtaja veya belirli cemiyetlerin, spor takımlarının veya işyerlerinin “tecavüz kültürü”ne karşı kanunlar da mizojininin bir parçası olmaktadır.

Bunlar mizojiniyi anlamada bir ilerleme gibi görünse de, kavrayışımız sorunlu olmaya devam etmektedir. Featherstone’un belirttiği gibi, “kadın sınıfı”nın (women’s estate) din, gelenek, kapitalizm, ırkçılık, emperyalizm ve otoriteryanizm gibi olgulara gönderme yapmadan gerçek anlamda açıklanabileceği şüphelidir. Genel olarak; kadınları aşağılamayı ve ikincil konuma itmeyi hedefleyen otonom bir toplumsal yapının var olduğu varsayımı, toplum kuramı ve tarih biliminin doğrulamasına muhtaçtır. *Kate Manne’nin Down Girl: The Logic of Misogyny* adlı kitabı gibi ciddi eserlerde, failinin ifadesine göre cinsel ilişkinin reddedilmesine yönelik intikam güdüsüyle ortaya çıkan Santa Barbara katliamı gibi şedit hatta ucubevi vakalar bile kadınların “hadlerini bilme”lerine yönelik organize bir toplumsal çabanın (yani mizojininin) bir parçası olarak ele alınmaktadır. Manne’nin kitabında, sermayeci sınıfın ve ilişkili oldukları elitlerin yüzyılları aşkın bir süredir sermayeyi tek elde toplamaya, üniversiteler gibi seçkin kurumlara erişimi kontrol etmeye, tartışma imkanlarının parametrelerinin bile sınırlandırılmasını içerecek şekilde siyasal sistemi manipüle etmeye yönelik çabaları görmezden gelinmektedir. “Kapitalizm” sözcüğü, kitabın dizininde dahi yer almamaktadır. Başka deyişle, kadınların karşı karşıya kaldığı sorunlar (çifte mesai, “bakım emeği”, sağlık sistemimizin yetersizlikleri vb.) tamamıyla kadınların erkeklerle olan eşitsiz ilişkisi üzerinden açıklanmakta; ekonomik eşitsizlik, siyasal sistemin yozlaşmışlığı gibi kadınların erkeklerle paylaştıkları sorunlar ise görmezden gelinmektedir. Elbette, kadınların aşağı görülmesinin sistematik ve her yere nüfuz etmiş olduğu fikri kuvvetli bir biçimde duygulara hitap etmektedir. Bununla beraber, söz konusu olanın tutumlar mı yoksa daha derinde bir şeyler mi olduğuna ancak bu aşağı görmenin altında yatan yapıları daha iyi anlayarak karar verebiliriz.

İşte bu yüzden bazıları “mizojini”nin anlamını çözümlemede üçüncü bir adımı, yani kadınların aşağılanmasından sorumlu olan sistemi ataerki olarak ifade etmeyi önermektedir. Bu adım, yetmişlerin başında bir yandan Marksizmin diğer yandan Freudcu psikanalizin reddiyesi kapsamında atılmıştır. Marksizmde “ataerki”, antik Roma’daki gibi bazı aile yapılarını veya Yahudiler gibi göçebe toplumları ifade etmekteydi. Psikanalizde ataerki, tek tanrıcılığa veya monarşik sistemlere benzer şekilde, babanın

hem kadınlar hem de daha genç erkekler üzerindeki hükmünü ifade etmekteydi. Oysa feminist kuramda ataerki, babanın toplum üzerindeki değil erkeğin kadın üzerindeki konumuna ilişkin bir tarih-ötesi kavram olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu da feminist kuramı, eleştirel düşüncenin başka kollarından, yani kendisini daha da ileri götürme imkanı sunabilecek bu kaynaklardan koparmıştır.

Marksizme ilişkin bir örnek, Heidi Hartmann'ın *The Unhappy Marriage of Feminism and Socialism* [*Feminizm ile Sosyalizmin Mutsuz Evliliği* - 1981] adlı eseridir. Bu yazı, kapitalizmin iktisadi olarak değil bir toplumsal sistem olarak ele alınması eğilimine (bu genişletici anlayış o zamanlar yeniydi ve kadınların üzerinde kurulan baskıyı göz önüne serme amacıyla toplumsal yeniden üretimin geniş bir biçimde kavranmasını içermekteydi) karşı çıkmak amacıyla kaleme alınmıştı. Hartmann böylesi bir genişletmeye karşıydı. Ona göre, Marksizm salt olarak iktisat kuramıydı ve öyle kalmalıydı; feministlerin kadınlar üzerindeki baskıyı açıklamak için bağımsız bir kurama ihtiyaçları vardı. Sözümona bir "çifte kuram" (dual theory) sunma kisvesi altında müstakil bir mizojini kınaması galip gelirken, eleştirel teoride ümit vaadeden bir gelişimin önü kesilmiş oldu.

Kadın ile erkek arasındaki ilişkileri öz itibarıyla karşıtlığa dayalı bir biçimde baştan tasavvur etme eğilimi, daha erken dönemdeki eleştirel teorilerle feminizm arasında yaşanan ve ataerki kavramında da örneğini gördüğümüz kırılmanın altında yatan şeydi. Daha erken dönemdeki teoriler toplumsal cinsiyet ilişkilerini tek taraflı bir şekilde ve tamamlayıcılık, işbirliği ve sevgi ilişkisi olarak tarif ederken, feministler buna karşılık toplumsal cinsiyet ilişkilerini yine aynı şekilde tek taraflı bir biçimde, fakat onlardan farklı olarak bir çatışma, aşağı görme ve eşitsizlik ilişkisi olarak tarif etmektedir. İktisadın -aile ve akrabalığın rolünü de, çocuk yetiştirmeyi de içerecek şekilde- genişletilmiş bir biçimde kavranışı, aşk-nefret ilişkisini açıklayabilirdi; fakat bu yol tercih edilmedi. Onun yerine, kadın erkek arasındaki ilişkiler sıfır toplamlı oyunların mantığı ile ele alındı. Bunun bir örneği, geç Paleolitik ve Neolitik tanrıçaların hatalı bir biçimde yorumlanarak "anaerkilliğin" ifadesi olarak anlaşılmasıdır. Bu anlayışa göre kadınlar geçmişte hüküm sürmüş, daha sonradan ise tahtlarından edilmişlerdi. Halbuki bu tanrıçalar, çocuk doğurma ile tarımsal üretkenlik arasında sempatik büyü yoluyla bir benzerlik kuran doğurganlık dinlerinin bir ifadesiydi. İkinci bir örnek ise, Tanah'ta görüldüğü üzere babanın üremedeki rolünün kavranmasıyla gerçekleşen kültürel ilerlemeyi anlayamamaktır. Bu ilerleme büyük ölçüde kadının gücünü kurumsallaştırma yolunda bir sekte olarak görülmektedir. Bir sekte olduğu doğru; fakat aynı zamanda da bir ilerlemeydi, hem de kadınlar açısından da. İki durumda da, kadın ve erkeğin ortak noktaları (Neolitik Devrim, eşler arasında bağlılığı merkeze alan aile yapısının oluşumu) görmezden gelinirken, bütünü parçası niteliğindeki bir veçhe (kadınların eşit olmaması) ayrıştırılarak özel bir yere koyuldu. Bu tutum, bu ilerlemelerin doğasında yer alan, gelişmenin yanında baskının da gelmesi çelişmesini anlamayı imkansız hâle getirdi.

Featherstone'un belirttiği gibi, mizojininin güçlü hükümranlığı için eşit derecede önemli olan bir başka şey, Freudcu psikanalizin reddiydi. "Mizojini" terimi psikanalizde bir ahlaki yanlış anlamında değil, bir psikik yapı anlamında kullanılmaktaydı. Örneğin, 1932 tarihli *The Dread of Women* [*Kadın Korkusu*] adlı makalesinde Karen Horney, kadının üremedeki rolüne gıpta eden ve kendi cinsel organının yeterliliğine dair endişe içerisinde olan erkeğin, bunlara bağlı olarak kadını aşağılamaya ve

ikinci plana itmeye yönelik evrensel bir ihtiyacının doğduğunu ileri sürerek bu ihtiyacın izini sürer. Elbette, mizojininin salt ahlaki yanlıştan ziyade bir psişik yapı olduğu fikri, Juliet Mitchell, Dorothy Dinnerstein ve Nancy Chodorow gibi feminist psikanalitik düşünürler tarafından geliştirilmişti; fakat Manne'ninki gibi mizojiniyi birleşik bir toplumsal güç statüsüne yükseltmiş eserlerde, bu düşünce hattından tamamıyla uzaklaşmıştır.

Şu ana kadar, benim düşüncelerim Featherstone'un müdahalesini destekleyici yönde fakat kendisiyle hemfikir olmadığım bir nokta var. Bana öyle görünüyor ki, Featherstone yetmişlerin feminizminin sahip olduğu kritik gücü fazlasıyla abartıyor. Doğrudur, yetmişlerin başında hala geniş bir "özgürleşme" (liberation) dili mevcuttu. Aynı zamanda feminizm ve sosyalizmi birleştirme (sosyalist-feminizm) çabası da vardı. Yine de, bunlar feminizmin Yeni Sol kültüründeki köklerini yansıtmaktaydı. Shulamith Firestone ve Kate Millett'in eserleri gibi feminist klasiklerin ortaya çıkışından birkaç ay sonra, feministler daimi bir radikal mevcudiyete -bir "sol"a- ihtiyaç duydukları fikrini reddettiler. Onun yerine, mizojini argümanının çok tipik bir versiyonunu önermekteydiler. Buna göre, Yeni Sol mizojinistti, hem de bugün "tecavüz kültürü" dediğimiz şeyin yapısındaydı. Featherstone'un yetmişlere yönelik yaptığı yanlış okumanın bir belirtisi, Germaine Greer'a verdiği öncelikli konumdur. Halbuki Greer medyatik bir isim olmasına rağmen, tam olarak da heteroseksüelliğe verdiği yüksek değerden ötürü yetmişlerin feminizmini temsil eden bir kişi değildi. Yetmişlerin feministlerinin çoğunluğu, cinsel özgürleşmeyi övmüştür, evet. Ancak, bunu heteroseksüellik açısından yapmış değillerdir. Hatta meşhur bir makalede heteroseksüellik, içinde "şehvetle kendinden geçme" halini barındırsa da aşk barındırmadığı ileri sürülerek, "savaş meydanı" olarak nitelenmiştir.

Özetle, mizojini terimi cinsiyetler arası ilişkileri anlamının daha karmaşık ve nihai olarak daha zengin yolları karşısında bir zafer kazandı. "Mizojini" bir toplum kuramı biçimi almış olsa da, büyük ölçüde müstakil bir ahlaki komut hâline geldi. Daha da önemlisi, soruşturulmamış tutumlara ve önyargılara dayanan bir hâle geldi ve kadın ile erkeğin ortak noktalarını göremez oldu. Elbette, yetmişlerin bu kuvvetli konseptine Ann Snitow ve Ellen Willis gibi karşı çıkanlar da olmuştu. Liza Featherstone da o geleneğin bir devamı niteliğinde.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan sosyalbilimler.org, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da [@sosbilorg](https://www.facebook.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten aboneliği olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

Aynı zamanda yayımlanan çalışmaların size WhatsApp üzerinden gönderilmesini talep ederseniz sosyalbilimler.org/whatsapp linki üzerinden "Sosyal Bilimler WhatsApp Grubu"na katılabilirsiniz.